

Első világháborús katonatemetők a Felvidéken 1.

25 km

SZLOVAKIA

HUNGARY
ORSZÁG

UKRAINE

MAGYARORSZÁG

Első világháborús katonatemetők a Felvidéken

1.

Pintér Tamás – Rózsafi János – Stencinger Norbert

JOBOS-REPEJŐ • PRAVROVCE-REPEJOV

NAGYPOLÁNY • VEĽKÁ POLANA

TAKCSÁNY • STAKČÍN

VELKŐ • VEĽKROP

VENDÉGI • HOSTOVICE

VILÁG • SVETLICE

Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány
Budapest, 2014

Előszó

Idén száz éve, hogy kitört az első világháború, vagy ahogy akkor nevezték: a „Nagy Háború”. A harcok 52 hónapja alatt az Osztrák–Magyar Monarchia részeként a háborúban részt vevő Magyar Királyság háborús katonai vesztesége nagyobb volt, mint a magyarság korábbi évszázadokban vívott harcai során elszenvedett vesztesége együttesen. A korabeli Magyarország területéről bevonult összesen 3,614 millió férfi, az 1910-es 18,264 millió fős összlakosság 19,78%-a. A harcok során elesett 661 ezer katona, a bevonultak 18,28%-a, az összlakosság 3,62%-a.

A hadműveletek elérték az egykori Magyar Királyság felvidéki területeit is. A Monarchia hadseregének legkülönbözőbb nemzetiségű katonái mellett a magyar katonák a Kárpátokban az államuk ezeréves határait is védték a betörő orosz csapatokkal szemben. A Felvidéken 1914 őszétől 1915 tavaszáig folyt harcokban a szemben álló hadseregek több mint 40 000 katonája lelte halálát. Sírjaik ma is ott domborulnak a Kárpátok magaslatain, völgyeiben meghúzódó 236 katonatemetőben.

A Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány munkatársai 2011 óta kutatják a levéltárakban, és járják a helyszínen az egykori felvidéki harcok területét. Az elmúlt években együttműködés alakult ki az NHKA és a Kelet-Szlovákiában az első világháborús katonatemetőket felkutató, valamint felújításukat végző hononnai központú Klub vojenskej histórie Beskydy munkatársai között. Kutatási eredményeik kölcsönös megosztásával, információkkal, adatokkal segítik egymás munkáját. A szlovák szervezet által végzett, egyes helyszíneken időközben a Visegrádi Alap által is támogatott nemzetközi felújítási munkálatokban Magyarországról évek óta részt vesz a székesfehérvári központú Krajczáros Alapítvány is, önkénteseket szervezve és juttatva el a helyszínre. Az így létrejövő sokoldalú kutatási és helyreállítási munkálatokat Magyarország Kassai Főkonzulátusa is felkarolta, és a Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatok és Háborús Kegyeleti Főosztálya is támogatja.

A közös munka jelenlegi állásáról, egyes felújított és már magyar nyelvű információs tájékoztató táblákkal is ellátott temetőkről ad rövid áttekintést ez a kis füzet. Reméljük, hogy hatására még többen kapcsolódnak be a felújítási munkálatokba, vagy indulnak el, hogy felkeressék ezeket a temetőket, és emlékezzenek a száz éve elesett hősi halottainkra.

Budapest, 2014. október

Pintér Tamás
kuratóriumi elnök
Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány

Harcok a Felvidéken 1914–1915-ben

Az első világháború idején az Osztrák–Magyar Monarchia részét képező Magyar Királyság felvidéki területein 1914 novemberétől 1915 májusáig zajlottak hadműveletek. A frontvonal a Kárpátokban a Keleti-Beszkidék területén, az akkori Sáros, Zemplén és részben Ung vármegyéken át húzódtott.

A támadó orosz csapatok 1914 szeptemberében jelentek meg először az Uzsoki-szorosnál, majd novemberben ismét megkísérelték a betörést a Kárpátokon keresztül az Osztrák–Magyar Monarchia belső területére, hogy ily módon kizárják a birodalmat a további harcokból. Kelet felől a Bruszilov lovassági tábornok által vezetett 8. orosz hadsereg a Svetozar Boroević gyalogsági tábornok vezette 3. hadsereggel találta magát szemben, amikor az Orosz-hágón át betört az országba, majd Homonna és Szinna irányába folytatta az előrenyomulást. Az előretörést a Szurmay Sándor vezénylete alatt álló csapatoknak sikerült megakadályozni, amelyek 1914. november 27-én ellentámadásba mentek át, és visszafordulásra kényszerítették a támadókat.

Ugyanezekben a napokban észak felől az orosz haderő XII. hadteste a Duklai-szoroson keresztül tört előre. 1914. november 28–29-én a vele szemben védekező 3. hadsereg III. hadteste visszavonult Sztropkó irányába. A Homonna és Szinna körzetében megívott harcok után a Sztropkó–Mezőlaborc közötti térségben a temesvári VII. hadtest, míg a Girált–Sztropkó térségben a grazi III. hadtest védekezett. Az orosz támadó csapatoknak 1914. december 2-án Bártfát is sikerült

Homonnai utcacérszlet a harcok után

néhány napra elfoglalniuk. A Monarchia csapatai a várostól délre foglalták el védelmi állásaikat, majd onnan kiindulva ellentámadásba kezdtek, és kemény harcok árán 1914. december 9-én felszabadították Bártfát és környékét. Ezt követően sikeresen átkeltek a Kárpátok északi oldalára, és a limanowa–tapanóvi csatában hozzájárultak az osztrák–magyar csapatok győzelméhez.

Sebesültek elszállításra várnak

1915 januárjában a Monarchia hadvezetése összevonta csapatait a Duklai-szoros környékén levő településekre, mivel támadást terveztek az oroszok által körülrzárt przemysli erőrendszer felmentésére. A kárpáti téli csataként ismert támadás január 23-án indult meg, de nem járt eredménnyel. Sőt, néhány nappal később, január 28–29-én az orosz ellentámadás áttörte az osztrák–magyar csapatok védelmi állásait, és átjutott a Kárpátok déli oldalára. Az előrenyomulást kemény harcok árán 1915. február 5-én a Felsővízköz–Szinna vonalon sikerült megállítani. Az orosz hadvezetés 1915 márciusának végén, Przemysl elfoglalását követően a felszabaduló erőkkel döntő offenzívára szánta el magát a térségben. A Dmitrijev gyalogsági tábornok vezetése alatt álló 3. orosz hadsereg által végrehajtott támadás iránya a Laborc völgyében Homonna, az Ondava völgyében Sztropkó volt. 1915 áprilisában az úgynevezett kárpáti húsvéti csatában Sztropkó környékén zajlottak a legsúlyosabb összecsapások. Az osztrák–magyar hadvezetés által a súlyos helyzet miatt a térségbe átvezényelt további csapatok a német erőkből felállított Beszkid-hadtest közreműködésével végül megállították a támadást. A védekező harcokban súlyos küzdelmet folytatott a József főherceg irányítása alatt álló temesvári VII. hadtest kötelékében harcoló 17. közös és 20. honvéd hadosztály.

Szinna térségében az oroszok már 1915. március 19-éről 20-ára virradóra megkezdték az előrenyomulásukat, amelyet a Felsőalmád–Telepóc–Zellő–Újszomolnok vonalon sikerült megállítani az itt védekező XIX., illetve a Nagypolány–Juhászlak–Kistopolya–Oroszpaták–Harcos vonalon a VIII. és XIII. hadtestnek.

Az 1915. áprilisi nagy harcok után a Monarchia csapatai megerősítették védelmi állásaikat, és a helyzet normalizálódott. A harcokban kisebb szünet állt be, majd 1915. május 2-án Galíciában Mackensen vezérezredes irányításával az osztrák–magyar és német hadosztályokból felállított német 11. hadsereg sikeres offenzívát kezdett.

Ennek eredményeként Gorlice térségében áttörték az orosz védelmi vonalakat, és az így kialakult helyzetben a Felvidéken harcoló cári csapatok is visszavonultak. A Magyar Királyság területe hamarosan felszabadult.

Katonatemetők a Felvidéken

A Felvidéken lezajlott harcok mindkét oldalon nagy veszteségeket követeltek. Az elesettek eltemetése a frontvonal változása, mozgása miatt nagy nehézségekbe ütközött, ezért a harcmezőn számos temetetlen holttest maradt. Amikor azonban lehetséges volt, a személyazonosság megállapítása után végső nyugalomra helyezték az elesett katonák földi maradványait. A szertartást az elhunyt felekezetének megfelelő tábori lelkész végezte. Ha a szolgálata ezt nem tette lehetővé, akkor a csapat egyik kijelölt elöljárója és az egyházi személy későbbi időpontban szentelte meg a sírt. A tisztek holttestét koporsóban, míg a legénységi állományba tartozó elhunytakat sátorlapba tekerve földelték el.

Az Osztrák–Magyar Monarchia hadvezetése még a harcok idején alakulatokat szervezett a temetetlen holttestek összegyűjtésére, a katonasírok megszüntetésére és ezek helyett nagy gyűjtőtemetők kialakítására. A Felvidéken ezt a feladatot az 1., 4. és 5. Kriegsgräber-kommando (hadisír-parancsnokság) végezte. A katonatemetők kialakítása során az egyes és közös sírhelyeken is nyírfából készített keresztet helyeztek el, és a sírkerteket fakerítéssel vették körbe.

Orosz sírok korabeli kiadású képeslapon

A háború befejezését követő impériumváltás után az első Csehszlovák Köztársaság létrejöttével a temetők építése és felújítása folytatódott. A munka koordinálása a Nemzetvédelmi Minisztérium hatáskörébe tartozott, szorosan együttműködve a Pozsonyban működő csendőrparancsnokság alakulataival. A Csehszlovák Népköztársaság idején a temetők gondozása háttérbe szorult. A Szlovák Köztársaság létrejöttével a katonatemetők gondozása a helyi eljáróságok hatáskörébe került.

Az egykori harcok helyszíne ma a Szlovák Köztársaság északkeleti részén, az eperjesi kerülethez tartozó bártfai, felsővízközi, sztropkói, mezőlaborci, homonnai és szinnai járásokban található. Az itteni katonatemetők feltérképezését és helyreállítását a homonnai központú Klub vojenskej histórie Beskydy (Beszkidek Hadtörténeti Klub) végzi. Nyilvántartásuk szerint a térségben a háború idején 236 katonatemető létesült, ahol 43 800 osztrák–magyar, német és orosz katonát temettek el.

Kiadványunkban azon temetők közül mutatunk be néhányat, amelyek a szervezet munkájának köszönhetően az elmúlt években helyreállításra kerültek, s amelyekben nagyrészt a mai Magyarország területéről kiállított alakulatok hősi halottai nyugszanak. Magyarország Kassai Főkonzulátusa, a Klub vojenskej histórie Beskydy és a Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány együttműködésének köszönhetően a jobbosi, nagypolányi, takcsányi, velkői, vendégi és világi katonatemetőkben kihelyezett információs táblákon magyar nyelvű felirat is emlékeztet a környéken folyt harcokra és az ott nyugvó hősi halottakra. 2014 őszétől Jobbos (ma Repejov) településen a Krajczáros Alapítvány jóvoltából és a fenti szervezetek közreműködésével újonnan állított emlékmű is felidézi a háborúban itt elesett katonák emlékét.

Mezőlaborc

A mezőlaborci járásba tartozó Repejő (ma: Repejov) község két egykori kis faluból egyesült 1964-ben. Az Olyka folyó nyugati partján húzódik Jobbos (Pravrovce) falurész, a keleti oldalon pedig az egykori Repejő. Az első orosz betörés idején, 1914 novemberének utolsó napjaiban súlyos harcok folytak a települések háza között és a környező magaslatokon. A magyar királyi 20. honvéd gyaloghadosztály ezredei küzdöttek itt, amelyek a harcok során nagy veszteségeket szenvedtek. Valószínű, hogy a harcok áldozatainak temetése már ezekben a hetekben elkezdődött a településeken és környékükön, de erről nem készültek feljegyzések. A harcok ideje alatt az orosz alakulatok szintén temettek ide.

A harcok nagy kárt tettek a települések házaiban. A helyreállítási munkák a magyar hadosztály december 10-én kezdődő előnyomulását követően kezdődhettek el. A második orosz betörés után újra hadszíntérré vált a környék. 1915. február végétől egészen áprilisig ismét a 20. honvéd hadosztály ezredei harcoltak az Olyka folyó völgyében és a környező magaslatokon. Mivel az 1915. áprilisi körülmények arra kényszerítették a magyar hadosztályt, hogy vonuljon vissza Hegyzávodig (Závada), Jobbost és Repejőt újra megszállták az orosz csapatok. A magyarok által kialakított temetkezési helyeken ismét orosz katonákat temettek.

Az 1915. május 2-án kezdődő gorlicei offenzíva után az addig védekező 20. honvéd hadosztály is támadásba ment át, és a Kárpátokon túlra követte a visszavonuló oroszokat. Ekkor adódott lehetőség a katonasírokat rendbe hozni. Nem katonatemető létesítéséről volt szó, csak az addigi alkalmi temetések sírjainak rendbetételéről. Jobboson két helyen is temettek: az 1832-ben épült görög katolikus templom mellé, valamint a falu egyetlen utcájának végében levő „öreg temetőbe”, ahol 1915-ben még állt egy fatemplom – ez ma már nem látható. A magyar hadosztály két ezredének, a budapesti 1-es és a székesfehérvári 17-es honvéd gyalogezrednek halotti anyakönyve, ha hiányosan is, de rögzítette, hogy mikor és hová temették el hősi halált halt katonáikat. Név szerint is azonosíthatóan 13 fő budapesti 1-es honvédet és 39 fő székesfehérvári hősi halottat temettek el Jobboson. Az 1929-es felmérés további 12 nevet jegyzett fel, de alakulat megnevezése nélkül.

Repejőn a görög katolikus templom körüli polgári temető domboldalra futó parcelláiba szintén temettek budapesti 1-es hősi halottakat. 1915. február 16-án 15 főt temettek, mindnyájuknál lőtt seb volt a halál oka. Néhány hét múlva újabb 12 főt temettek oda. Ebbe a temetőbe nagyobb számú orosz hősi halottat is temettek, a környező harcok áldozatait.

Sajnos a debreceni 3. és a nagyváradai 4. honvéd gyalogezredek halotti anyakönyve nem áll rendelkezésre, így a két ezred hősi halottainak száma és eltemetési helye ismeretlen ezen a környéken. A nagy veszteségek, valamint az egykori jobbosi segélyhely működése miatt arra lehet következtetni, hogy ezek az alakulatok szintén itt temetkeztek a településen, a pontos helyszín azonban nem azonosítható.

Az első világháború után a Nižná Oľka-i csendőrállomás által gondozott jobbosi katonasírok ügyében 1930-ban állt be fordulat. Ekkor exhumálták ugyanis az 1832-ben épült görög katolikus templom körüli, valamint a település környéki katonasírokat, és a maradványokat, magyar és orosz katonákét együtt, közös sírba helyezték az „öreg temetőben”.

Ennek a katonatemetőnek az azonosítására 2014-ben került sor. A helyi görög katolikus templom mellett 2014. október 11-én egy emlékmű is felállításra került az első világháború során Repejő-Jobbos területén elesett hősi halottak tiszteletére. Az eseményhez a Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány térségben végzett kutatásai szolgáltatták az alapot.

A székesfehérvári Krajczáros Alapítvány által kezdeményezett, Magyarország Kassai Főkonzulátusa közreműködésével, valamint a Centenárium Emlékbizottság támogatásával a Krajczáros Alapítvány és a Klub vojenskej histórie Beskydy által megvalósított emlékmű előtt az emléktábla szövege öt nyelven emlékeztet a háború hősi halottaira. Az emlékmű melletti információs tábla szlovák, angol és magyar nyelven ad ismertetést a környéken zajlott eseményekről és az itt elesett katonákról.

A magyar-szlovák közös kutatás, emlékműállítás, ünnepség és információs tábla a XXI. századi magyar-szlovák együttműködés tekintetében példaértékű lehet.

A jobbosi emlékműavatás képei

Az egykori Nagypolány (Vel'ká Pol'ana) község a szinnai járásban, a Círóka folyó völgyében terült el. Azért beszélhetünk már csak múlt időben a településről, mert 1980-ban a Sztari-nai-víztározó felduzzasztásakor az ivóvízbázis védelme miatt 7 község (Zellő, Újszomolnok, Szedreske, Dara, Nagypolány, Oroszruszka, Círókaófalú) mintegy 3500 főre tehető teljes lakosságát kitelepítették, Nagypolány házait le is bontották.

A katonai temető a községi temető északi szélén található, a Szent Mihály arkangyal templom romjai mellett. Ennek a templomdombnak az oldalában alakították ki a hősök temetőjét, amely közel 340 elesett katoná végső nyughelye. A temető kialakításakor

még önálló temető volt, amelynek területe 1965 négyzetméter (65,5 m × 30 m). A későbbiekben a lakosság is temetkezett oda, így a romos templom körül utóbb egységes temetődomb alakult ki.

Már az 1914. őszi nagy járványok idején megkezdődött a katonai temető kialakítása. A településen az 1/4. sz. tábori kórház, betegnyugvó állomás működött. Főképpen a kolozsvári 21. és a brassói 24. honvéd gyalogezred beteg katonáit hozták ide ápolásra. Ezen alakulatok hősi halottai voltak az elsők a templomdombi temetőben.

Az 1915. tavaszi harcok áldozatai között a következő magyarországi kiegészítésű császári és királyi ezredek katonáit találjuk: újvidéki 6., zombori 23., losonci 25., nagykanizsai 48., eperjesi 67., pozsonyi 72., békéscsabai 101., de a szatmári magyar királyi 12. honvéd gyalogezred hősi halottai is nyugszanak itt.

A temető 310 sírhelyből áll. Ebből 298 egyes sír, 12 pedig közös sír. Közel 340 katona van itt eltemetve. A levéltári kutatások eredményeként sok egykori katona neve vált ismertté. Az eredeti sírok viszont ma már nem azonosíthatók, ezért azokat szimbolikus keresztek jelzik.

A sírok hét, félkörben kialakított sorban ölelik körül a romtemplom domboldalát. Kőből készült központi emlékmű emlékeztet a gyilkos harcokra. Az emlékművet (rotundát) a harcok során lerombolt Szent Mihály arkangyal templom maradványaiból emelték. A temető emlékművéhez járda vezet fel, amely két önálló egységre osztja a területet. A sírkert végleges kialakítását 1917-ben Lamping József építész végezte mint a Hadisírok Felügyelőségének műszaki előadója.

A temető növényzete gesztenyefákból és hársfákból állt, amelyekből mára már csak egyetlen gesztenyefa maradt fent. A község megszűnéséig a területet gondozták, majd utána elburjánzott a vegetáció. A felújítási munkák 2007-ben kezdődtek meg. Kivágták a vadon nőtt fákat, bokrokat és cserjéket. 2008-tól kezdődően kijavították a kőből készült rotundát és a hozzá vezető lépcsőket. Jelenleg a sírkert jól azonosítható, és rendszeresen gondozott.

Az egykori nagypolányi terület ma már a Poloninai Nemzeti Park területéhez tartozik, megközelítése külön engedéllyel lehetséges. A temető gondozását a Takcsányi Községi Hivatal felügyeli a Nagypolányi Vadásztársaság segítségével.

Takcsány (Stakčín) a Ciróka folyó völgyében, Szinna (Snina) városától 8 km-re északkeleti irányban fekszik. Helyzetéből adódóan 1914. november 22-én az előretörő orosz csapatok elfoglalták, majd továbbhaladtak Homonna városa felé. A Szurmay Sándor tábornok vezette osztrák–magyar csapatoknak november végén sikerült kiszorítani az orosz csapatokat Takcsány környékéről. A második orosz betöréskor, 1915 tavaszán újra a falu közelébe ért a front, de Zellő (Zvala) és Nagypolány (Veľká Poľana) környékén sikerült megállítani az offenzívát.

Jól megközelíthető hátországi település lévén Takcsány szerepe a háború kitörése után azonnal felértékelődött. A község északi részén működő gőzfűrésztelepen kórház került kialakításra, és a beteg, sebesült katonákat szállították ide gyógykezelésre. Az 1/8. számú tartalék tábori kórház betegek ezreit fogadta és kezelte. A még fellelhető veszteségi listákat tanulmányozva látható, hogy a harcoló hadseregek szinte mindegyikéből érkeztek ide betegek és sebesültek. Ez egyaránt vonatkozott a honvédezekre, a császári és királyi közös gyalogezredekre és valamennyi kisegítő alakulatra. Az 1914. szeptember–októberi kolera- és vérhasjárvány igen sok áldozatot követelt, ezért az itt eltemetett hősi halottak között jelentős a fertőző betegségben elhaltak száma.

A katonai temető Takcsáynak egy dombos, az ún. Úri Erdő (Pánska Hora) nevű részén található. Ma már egy egységet képez az 1933-ban létesített polgári temetővel, attól nem különül el. A katonai részben 1914 őszétől folyamatos volt a temetés, de a sírkert végleges és díszes kialakítására 1917-ben került sor. Ezt a munkát a Hadisírok Felügyelőségének egyik műszaki előadója, Lamping József építész vezette.

A temető eredetileg fakerítéssel volt elkerítve, és boróka-, illetve lucfenyőfákkal volt körülültetve. A központi emlékmű és a tömegsírok köré szomorúfűzfákat ültettek. A temető bejáratánál, a fakapunál magyar felirat volt olvasható: 1914–1918. A világháborúban elesett hős katonák temetője.

Az egyes sírok és a tömegsírok között központi emlékmű volt felállítva a következő magyar szöveggel: „A hazáért 1914–1918”.

A takcsányi katonai temető az első Csehszlovák Köztársaság idejében (1918–1938) a legjelentősebbek közé tartozott az egész Szinnai járásban. Minden évben május 1-én ünnepélyes megemlékezést rendeztek az elesett katonák emlékére. Ebből az alkalomból a temető felett kétfedelű repülőgép repült el, és a központi emlékműre koszorút dobtak le. Utána ünnepi beszédek és sortűz következett. A temetőt folyamatosan gondozták.

A temetőben 543 háborús sírhely van, ebből 516 önálló, 6 közös és 17 tömegsír. Négy sírt adatok hiánya miatt nem lehetett azonosítani. A levéltári adatlap több sírhelyről is tájékoztat, de ezek nincsenek azonosítva. Ismert 531 katona neve, ismeretlen 417 katona.

A sírok 34 sorban vannak rendezve, és eredetileg fakeresztekkel voltak ellátva. Az első 25 sorban a katonák önálló sírokban vannak eltemetve. Itt azok a hősi halottak fekszenek, akik az 1/8. számú tartalék tábori kórházban hunytak el. A következő sorokban főleg tömegsírok vannak, a legtöbb a 33. sorban, ahol kettős sírokban 88 katona földi maradványai vannak eltemetve. Exhumálás után ide kerültek azoknak a földi maradványai is, akiknek sírjai Takcsány más területén, vagy a falu közelében voltak. A temető gondozásával az első Csehszlovák Köztársaság idején a takcsányi rendőrállomás volt megbízva. Jelenleg a helyi önkormányzat igazgatása alá tartozik.

Az évtizedek során elhanyagolt és sűrű bokrokkal borított terület rendbetétele 2007-ben kezdődött el. A temetőben kivágták a bokrokat, és felújították a sírhelyeket, megkezdődött a keresztek elhelyezése az önálló sírokra. Jelenleg a temető területe rendszeresen kaszálva van. 2011-ben felújították az emlékművet, és a temető bejáratánál tájékoztató tábla került elhelyezésre. A ma látható sírkeresztek létesítését 2014-ben a magyar Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatok és Háborús Kegyeleti Főosztálya is támogatta.

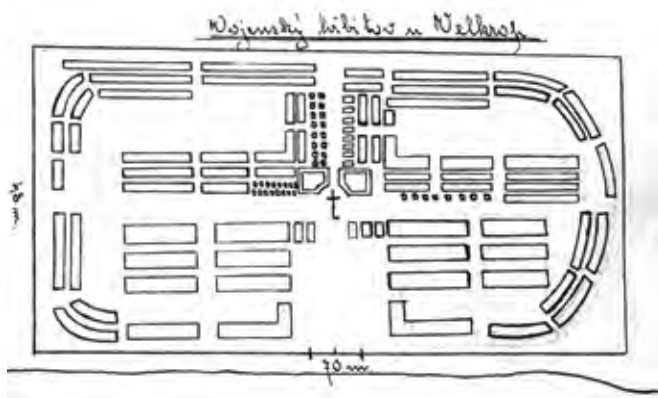
A takcsányi katonai temető közelében, az „E” parcellában található az ún. takcsányi II. számú katonai temető, amely csak tömegsírokból áll. 1986-ban hozták létre, amikor a Sztarinai-víztározó építéskor Cirókaófalut elárasztották. Az ottani katonai sírokat exhumálták, és a maradványokat áthozták Takcsányba. Az egykori cirókaófalui katonai temetőbe főleg azokat a katonákat temették, akik 1914-ben kolerában haltak meg. A korabeli haditemető 84 sírhelyből állt, ezek közül 82 volt egyes sír, kettő pedig tömegsír. Mind a 117 itt eltemetett katona ismert név szerint. Az egykori cirókaófalui hősi temető rendezését és kialakítását szintén Lamping József építész vezette.

A Sztropkótól 10 kilométerre északkeletre található Velkőn (Velkrop) kialakított sírkert az orosz front legnagyobb felvidéki katonatemetője. A települést délnyugatról szegélyező dombokon utólag létrehozott nagy gyűjtőtemetőről van szó, amelynek a kialakítására az itteni harcokat követően, a környékbeli elhagyott katonai temetőkből nyugvó hősi halottak exhumálásával és összegyűjtésével került sor.

1915 tavaszán rendkívül súlyos harcok folytak a térségben. Az Ondava és az Olyka folyók közötti terület védelme a József főherceg irányítása alatt álló temesvári VII. hadtest feladata volt. Az itteni harcokban a nagyváradi 17. közös és a 20. honvéd hadosztály magyarországi kiegészítésű ezredei súlyos veszteségeket szenvedtek, így jó néhány debreceni 39-es, karánsebesi 43-as, szegedi 46-os, temesvári 61-es, károlyvárosi 96-os közös, valamint budapesti 1-es, debreceni 3-as, nagyváradi 4-es és székesfehérvári 17-es honvéd ezredbeli elesett katona is itt alussza örök álmát.

Az 1916-ban Mezőlaborcon felállított hadisírgondozó alakulat feladata volt a környékben szétszórtnak található számtalan sír és temető felkutatása. A temetőbe vegyesen temettek osztrák-magyar és orosz hősi halottakat. A levéltári források tanúsága szerint exhumálási és áttemetési munkák az impériumváltást követő időszakban is folytak. Az ekkor készült temetőkataszter 8862 ismeretlen hősi halottról tesz említést. Szintén háború után készült a 48x70 méter alapterületű, csak tömegsírokat tartalmazó temető alaprajza is.

Pintér Tamás írása a velkői katonatemetőről
a Nagy Háború Blogon: <http://goo.gl/krb7oy>

A temető a többi felvidéki első világháborús katonatemetőhöz hasonlóan a szocialista időszakban teljesen elvesztette kegyeleti hely jellegét. Felújítása 2010-ben kezdődött a fákkal, bokrokkal dúsan benőtt terület megtisztításával, a temető pontos területének körülhatárolásával, a tömegsírok beazonosításával. Ezt követte a sírhalmok korabeli vázlatok szerinti elhatárolása, földdel történő feltöltése és a közöttük található utak kavccsal való felszórása. Az itteni munka a Klub vojenskej histórie Beskydy legnagyobb felújítási munkája, amely a Visegrádi Alap támogatásával létrejött nemzetközi összefogással napjaikban is folyik.

Vendégi

GPS koordináták:

N 49,11447°

E 022,14777°

Vendégi (Hostovice) község a szinnai járásban, az Udava völgyében, Szinnától 17 km-re északra található. A front először az 1914. novemberi, első orosz betörés idején érte el a települést. Rövid megszállás után újra osztrák–magyar csapatok vették birtokba, de 1915 első hónapjaiban ismét súlyos harcok dúltak a falu környékén. Vendégiben működött a magyar királyi 51. honvéd gyaloghadosztály egészségügyi intézete.

A harcokban megsebesült és elesett katonák jelentős része a következő alakulatokban szolgált: nagybecskereki 29., aradi 33., kassai 34., nagykanizsai 48., eperjesi 67. császári és királyi ezred. A magyar királyi honvédezredek közül a szatmári 12. és dési 32. ezrednek voltak jelentősek itt a veszteségei. Sok hősi halott került a vendégi katonai temetőbe a magyar királyi 300., 301. és a 302. gyalogezredből is.

A halotti anyakönyvek alapján következtethetünk a harcok súlyosságára is. A *halál oka* rovatban gyakran a következőket olvashatjuk: haslövés, tüdőlövés, comblövés, arclövés, stb. Sokszor egyszerűen csak annyit jegyeztek fel: harctéri sérülés.

A vendégi katonai temető a település dél-nyugati szélén található, és 112 katona végső nyughelye. Kezdetben önálló temető volt, de az elmúlt évtizedek során lassan egybemosódott a polgári temetővel. A katonai rész területe 720 m² (20×36 m).

A sírok száma összesen 47. Ebből 25 egyéni, 18 közös és 4 tömegsír. Az itt eltemetettek közül 104 katona neve ismert, 8 katona neve ismeretlen. Az ismeretlenek között egy orosz nemzetiségű is van. Az első Csehszlovák Köztársaság idején a temető felügyeletét a méhesfalvi (Pčolinom) csendőrsőrs látta el. Jelenleg a községi hivatal feladata.

A sírok négy sorban vannak elrendezve. Először fakereszt volt valamennyi síron, majd ezeket felváltották a fémcillagok, amelyek 2007-ben még láthatók voltak. A sírok gondozása folyamatos volt, mivel a katonai temető fokozatosan a községi temető része lett. A temető területén akkor kezdődött a változás, amikor a közeli földek jobb megközelítése miatt ott jártak el a mezőgazdasági gépek. Ekkor történt, hogy a két alsó sor sírhalmait elplanírozták. Később a fém csillagokat is kiszedték azzal az indokkal, hogy akadályozzák a gépi kaszálást.

A temető felújítása a sírok azonosításával kezdődött, és csak ennek sikeres elvégzése után vált lehetővé a helyreállítási munkák elkezdése.

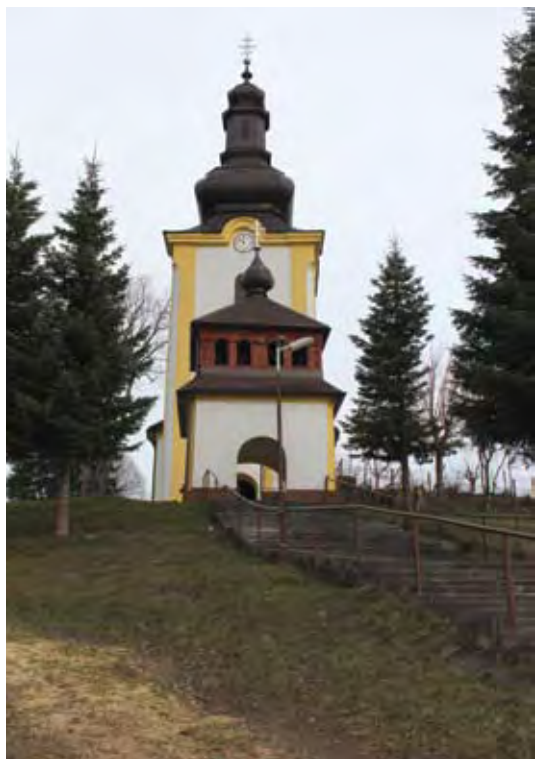
Világ (Svetlice) község Mezőlaborctól 20 km-re délkeletre található. A település közelében levő magaslatokon 1915 tavaszán, a második orosz betörés idején súlyos harcok folytak az orosz és az osztrák–magyar csapatok között.

A Világ és Meggyfalu (Olšinkov) között levő Gusina-magaslat volt a 2. osztrák–magyar hadsereg védelmének a kulcspontja. Ha ez elvész, az oroszok könnyen megvalósíthatták volna azt a tervüket, hogy betörjenek a magyar síkságra. A nagy erejű támadásaikra

1915. március 19-e után került sor, amelyek sikereket értek el. A hatalmas túlerőt azonban meg kellett állítani.

Az itt harcoló ezredek közül kiemelkedő helytállást tanúsított a császári és királyi nagybecskereki 29., az aradi 33. és a békéscsabai 101. gyalogezred. A békéscsabaiak ezrednaplójába 1915. április 3-án, nagyszombat napján a következőt jegyezték be:

„Már a hajnali szürkületben betörnek a muszkák a Gusináról a Casciki magaslat felé hajló kanyarulatban, és elfoglalják. Három századunkat harcba vetik, és derék katonáink visszafoglalják. Ma súlyos szuronyharcok voltak. Scharl Hugó százados, a 3/101-es század parancsnoka, Gyaraky hadapród és Kraszkó György hadapródjelölt őrmester estek. 650 foglyot ejtettünk.”

Az áprilisi harcok során súlyos veszteséget szenvedtek a 101-esek, az ezred halotti anyakönyve közel 100 hősi halott nevét jegyezte fel. A halál oka sok esetben: mell-lövés, haslövés, fejlövés, szívlövés, tüdőlövés. Ezek az elesett katonák a szuromrohamok hősi halottai voltak.

A Gusina-magaslaton és környékén lezajlott összecsapások áldozatai közül sokat temettek el helyben, a frontvonal mögött. Ezeket a katonasírokat a háború után exhumálták, és a maradványokat áthozták a világi temetőbe.

A temető területét sok évtizeden keresztül sűrű bozótos borította, lassan feledésbe merült. A bozótirtás 2013-ban kezdődött, akkor váltak láthatóvá az egykori egyéni és tömegsírok még azonosítható halmjai. Igen szerények azok a korabeli információk, amelyek a sírok számáról és nagyságáról számolnak be. A rendelkezésre álló adatok szerint harminc egyéni sír, 6 közös sír és 10 tömegsír lehet a temető területén.

Mivel az exhumálásokat végző bizottság nem jegyezte fel, hogy honnét, hány sírt temetett át, melyik tömegsírba ki került, ezért ma nehéz biztosat mondani arról, hogy ki melyik sírban nyugszik. Egyes feljegyzések szerint 123 katona maradványát exhumálták. A területtisztítási munkák során a központi kereszt töredéke is előkerült. Az elfeledett temető a helyreállítás után méltó módon tiszteleg a hősi halált halt katonák emléke előtt.

Tartalom

Előszó (Pintér Tamás).....	2
Harcok a Felvidéken 1914-15-ben (Stencinger Norbert).....	3
Katonatemetők a Felvidéken (Stencinger Norbert).....	6
Jobbos–Repejő (Rózsafi János).....	8
Nagypolány (Rózsafi János).....	14
Takcsány (Rózsafi János).....	16
Velkő (Pintér Tamás).....	18
Vendégi (Rózsafi János).....	20
Világ (Rózsafi János).....	22

A kiadvány anyagát a Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány munkatársai, Pintér Tamás, Rózsafi János és Stencinger Norbert írták

Összeállította és szerkesztette: Babos Krisztina

A temetők térképét Török Zoltán készítette

A képek forrása: Czimra Csaba, Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány, Klub vojenskej histórie Beskydy, illetve Doromby J.-Reé L.:

A magyar gyalogság című kötete

Kiadja a Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány

www.nagyhaboru.hu • nagyhaboru.blog.hu

Kapcsolat: szerkesztoseg@nagyhaboru.hu

ISBN 978-963-12-0645-6

Budapest, 2014

MAGYARORSZÁG FŐKONZULÁTUSA KASSA
GENERÁLNY KONZULÁT MAĎARSKA KOŠICE

KÜLGAZDASÁGI ÉS KÜLUGYMINISZTERIUM

